

## РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Карабази Наталі Федорівни «Понятійно-категоріальний апарат судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

**Актуальність теми дослідження.** В умовах сучасної економічної нестабільності, викликах воєнного стану та активізації тіньових фінансових потоків з метою забезпечення економічної безпеки держави та утвердження правопорядку окрему увагу варто приділяти удосконаленню розслідування та судового провадження податкових кримінальних правопорушень, учинення яких завдає шкоди економічним інтересам держави. Не дивлячись на те, питання розслідування податкових кримінальних правопорушень стає предметом наукових дискусій, особливості судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, в тому числі, відповідного понятійно-категоріального апарату залишається мало дослідженим, хоча нерідко супроводжується колізіями законодавства, відсутністю єдності в тлумаченні базових юридичних понять, що ускладнює реалізацію принципу правової визначеності та порушує права учасників кримінального провадження, одночасно вимагаючи глибокого теоретико-правового аналізу й уніфікації категоріального апарату.

Крім цього актуальність обраної дисертанткою теми обумовлюється потребою гармонізації із міжнародними правовими стандартами, в тому числі, зобов'язаннями України в рамках євроінтеграції, зокрема імплементацією вимог FATF та Європейського Союзу, що додатково вказує на необхідність адаптації національного понятійного апарату до сучасного європейського правового дискурсу.

Отже, обрана тематика є вкрай актуальною, оскільки її наукове опрацювання сприятиме підвищенню ефективності судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, удосконаленню національного законодавства та наближенню його до міжнародних стандартів правосуддя. Наведене засвідчує актуальність обраного напрямку наукової розвідки, дозволяє

концептуально осмислити основну частину кримінального провадження відносно податкових правопорушень і практику законодавчого регулювання податкових, кримінальних, кримінальних процесуальних правовідносин та, вивчивши наукові думки, проблеми правозастосування, зарубіжний досвід, запропонувати авторське бачення розуміння, використання та удосконалення понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень.

Вивчення цих проблем є необхідним для вдосконалення теорії кримінального процесуального права та правозастосовної практики, забезпечення дієвості судового провадження.

### **Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.**

Дисертація Карабази Наталі Федорівни на тему «Понятійно-категоріальний апарат судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень в Україні» присвячена вивченню сутності та особливостей понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, розробці на цій основі рекомендацій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Авторка комплексно підійшла до вивчення проблемних питань розуміння та застосування понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень та запропонувала низку обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, оптимізації процесуальних механізмів його здійснення.

Дисертація ґрунтується на комплексі загальнонаукових та спеціальних методів, які допомогли найбільш оптимально врахувати специфіку об'єкта і предмета дослідження та в сукупності дозволили дослідити як сучасний стан понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, так і окреслити напрямки оптимізації судового провадження щодо цього виду правопорушень, обґрунтувати результати дисертації з наукової точки зору та довести правильність запропонованих у роботі висновків.

Результати дисертаційного дослідження Карабази Н.Ф. знайшли належну апробацію та оприлюднені у фахових наукових виданнях. Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено в 7 наукових публікаціях, серед яких 3 наукових статті – у вітчизняних виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук, 1 наукова стаття – у зарубіжному науковому правовому виданні та 2 тезах – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

У ході проведення наукового дослідження автором дисертації проаналізовано та використано 226 джерел, які, тією чи іншою мірою, стосуються положень дисертації та розкриття проблемних питань понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень. Такий обсяг наукової літератури дозволив авторці усестороннє дослідити завдання, поставлені у дисертаційному дослідженні й запропонувати низку обґрунтованих рекомендацій і пропозицій.

**Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведеного здобувачем дослідження, повнота викладу в опублікованих працях.** Низка запропонованих авторкою дисертації пропозицій і рекомендацій характеризуються ознаками новизни і мають безпосереднє спрямування на комплексне вирішення проблемних питань понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, а саме:

*вперше:*

– предметом комплексного наукового пошуку обрано понятійно-категоріальний апарат судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень і показано взаємодію податкових, кримінальних та кримінальних процесуальних правовідносин, яка підтверджує, що міжгалузеві перетини дозволяють виокремити відповідну самодостатню терміносистему, що об’єктивує номінацію нових феноменів, адекватну інтерпретацію явища судового провадження у податковій сфері, яке підпорядковується правилам кримінального

процесуального закону і регулюється кримінальними процесуальними правовідносинами;

– апарат судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень змодельовано у виді міжгалузевого системного утворення (об'єкта) з елементами: (1) загальнотеоретичних конструкцій кримінального і кримінального процесуального права – щодо кримінальних правопорушень, їх різновидів, складу, здійснення кримінального провадження у відповідній процесуальній формі та згідно належної правової процедури досудового і судового провадження; (2) спеціальних понять і термінів, властивих податковим правовідносинам, на які посягають кримінальні правопорушення; (3) особливих понять, зумовлених об'єктивною стороною кримінального податкового правопорушення та необхідною доказовою базою, а також, визначено особливості оціночних понять у сфері судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, які проявляються у такому: (1) використанні законодавцем в нормах кримінального і податкового права поняття і категорії із оціночним змістом є відносно оціночними; (2) розуміння деяких понять залежить від розсуду суду, а зміст інших має сталий характер із певними межами наповнюючих поняття елементів; (3) окремі категорії і поняття не завжди об'єктивно відповідають своєму змісту, а деякі мають латентний характер;

– на підставі еволюційного розвитку аргументовано, що судове провадження стосовно кримінальних правопорушень спирається на термінологію, яка має прозору семантику й будується на ґрунті загальновживаного словника, а більшість слів понятійного апарату податкових правовідносин має іншомовне походження і дво/багатокомпонентний склад;

– розглянуто зарубіжний досвід країн континентальної системи права щодо законодавчого закріплення понять і категорій, пов'язаних з судовим провадженням щодо податкових кримінальних правопорушень, із окресленням спільних і відмінних рис та віднесенням термінів, понять і категорій понятійно-категоріального апарату кримінального процесуального права при здійсненні судового провадження до теоретико-методологічних та практично значимих;

*удосконалено:*

– виділення специфічних ознак судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, які вказують на особливості понятійно-категоріального апарату такого провадження, зокрема: (1) вирішення завдань кримінального провадження через виконання функції правосуддя і тим самим розв’язання суспільно-правового конфлікту, зумовленого вчиненням податкового кримінального правопорушення; (2) визначальне забезпечення реалізації засад кримінального судочинства, конституційного обов’язку щодо сплати податків та принципів оподаткування; (3) структурованість етапів судового провадження, процедура і можливість його спрощення; (4) суб’єктний склад судового провадження; (5) специфічні риси доказової бази; (6) судові рішення, зазвичай щодо: (а) затвердження угоди про визнання вини між обвинуваченим і прокурором; (б) звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності та теоретико-методологічні підходи до згрупування термінів і терміносистем, що використовуються законодавцем для визначення кримінальної відповідальності за податкові правопорушення (на прикладі ухилення від сплати податків, зборів, обов’язкових платежів) та здійснення судового провадження щодо них – за повноваженнями суду у двох напрямках: притягнення до кримінальної відповідальності і звільнення від кримінальної відповідальності;

– погляди на оціночні поняття у кримінальному процесуальному праві: (1) поняття, використане в кримінальному процесуальному законі, із об’єктивно невизначеним або відносно визначеним змістом, є оціночним; (2) відмінність оціночних понять і понять з оціночними ознаками; (3) відсутність дефініції поняття на нормативно-правовому рівні або розкриття поняття через його функціональне призначення не завжди свідчить про його оціночність; (4) має місце дворівнева оціночна діяльність: змісту поняття і оцінка, як це поняття впливає на конкретні обставини кримінального провадження (доказова оцінка); (5) існує пряма беззаперечна залежність розкриття змісту оціночного поняття від розсуду правозастосовника; при цьому використання розсуду не обмежується лише оціночними поняттями; (6) неоднозначність сприйняття змісту поняття

усувається правовими позиціями суду, а також розуміння категорії «сфера оподаткування» саме у кримінальному провадженні, як визначеної законом (окресленої межами) області діяльності зі справляння податків, зборів (обов'язкових платежів), діяльності, пов'язаної з податками;

– окреслення випадків обмеження розсуду судді (суду) у кримінальних провадженнях щодо податкових правопорушень, зокрема: процесуальними строками підготовчого судового провадження; обсягом наявних матеріалів і відповідністю їх закону (зокрема й угоди); підставами для обрання, зміни, продовження чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження; необхідністю дотримання процедурних правил і засад кримінального судочинства; підставами зупинення судового провадження; межами судового розгляду та ін.;

– проведення моніторингу та оцінки використання понятійно-категоріального апарату, пов'язаного із податковими кримінальними правопорушеннями, у судових рішеннях й виявлення проблемних питань у їх підготовці та законодавчі положення КПК України в частині правового регулювання: понять «процесуальні функції», «стадія кримінального провадження», «судове засідання»; узгодженості розуміння термінологічного ряду «суд-суддя-слідчий суддя»; проведення судових засідань; податкового компромісу як підстави звільнення від кримінальної відповідальності та ін.;

*набули подальшого розвитку:*

– а) стан наукової розробленості понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень та дослідницьких поглядів на такі категорії як: судове провадження, понятійно-категоріальний апарат (кримінального процесу), податкові кримінальні правопорушення, із узагальненням напрямів проведених досліджень, а також теза про те, що у процесуальній науці відтворюється баланс між теорією і практикою, матеріальним і процедурним правом, відображається їх взаємозв'язок; б) роздуми про те, що кримінальний процесуальний закон повинен відповідати усім визначеним в теорії правилам формування правової норми, упорядкуванню їх

сукупності і логічному розташуванню, а категорії, поняття, терміни (термінологічні звороти) виступають загальними засобами об'єктивації змісту кримінального процесу і, як наслідок формують модель кримінальної процесуальної діяльності, зокрема, й такого суб'єкта як суддя; в) структурно-змістовна побудова понятійно-категоріального апарату в історичній ретроспективі – за визначними пам'ятками права та законодавчими актами, що діяли у сфері кримінального судочинства та податковій сфері у різні періоди становлення української держави; г) оперування термінами і терміносистемами: «попередній розгляд матеріалів кримінального провадження в суді», «підготовче судове засідання», «податковий компроміс», «одноразове (спеціальне) добровільне декларування», «предмет доказування», «акт перевірки» та ін.; д) твердження (на прикладі поняття «державний/суспільний інтерес» у кримінальних провадженнях щодо ухилень від оподаткування), що оціночні поняття у конкретних випадках, зумовлених особливостями кримінальних правопорушень та методикою їх розкриття, можуть бути оцінними за формою і аксіоматично визначеними (як загальновідомий факт) за змістом; е) нетотожність категорій «суддівський розсуд» і «внутрішнє переконання судді» та змістовне наповнення категорії «суддівська дискреція» у провадженнях щодо податкових кримінальних правопорушень; є) проблеми теоретичного характеру, зумовлені відсутністю однакового розуміння понять, терміносистем, проблеми нормативно-правового характеру, пов'язані із неоднозначністю кримінального, кримінального процесуального, податкового законів, проблеми правозастосовного характеру, зумовлені складністю проваджень щодо податкових правопорушень та неоднаковим тлумаченням законів, та напрями їх вирішення.

Результати дисертації знайшли повне відображення у наукових публікаціях, що оприлюднені у фахових видання України, зарубіжному виданні та апробовані на науково-практичних конференціях.

**Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Дисертація Карабази Н.Ф. за характером розглянутих питань є новим за змістом комплексним

теоретико-праксіологічним дослідженням понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, на підставі якого сформульовано нові наукові положення, висновки та пропозиції. Висновки, пропозиції та рекомендації, що наведені в дисертації, ґрунтуються на аналізі літературних джерел, судової практики, чинного кримінального процесуального законодавства. Рекомендації та пропозиції, запропоновані авторкою дисертації для комплексного вирішення обраного наукового завдання щодо дослідження понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, ґрунтуються на результатах, отриманих в ході наукового дослідження, мають належний рівень обґрунтування та наукової новизни.

**Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.** Авторка дисертації запропонувала чітке визначення об'єкту, предмету та мети дослідження. Вони є зрозумілими і відповідають завданням, які поставлені перед дослідженням. В свою чергу завдання повністю знайшли вирішення у результатах наукового дослідження та публікаціях авторки дослідження.

Авторка на достатньо високому рівні опанувала методологію наукової діяльності. Використовуючи комплекс методів наукового пізнання, дисертантка запропонувала низку обґрунтованих пропозицій та рекомендацій, які впливають удосконалення розуміння та застосування понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень.

**Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.** Результати наукового дослідження, що наведені у дисертації Карабази Н.Ф., мають теоретичне й практичне значення та характеризуються ознаками наукової новизни. Пропозиції та рекомендації належним чином обґрунтовані і можуть бути використані у освітній діяльності, у діяльності суддівського корпусу, для подальших наукових досліджень, присвячених понятійно-категоріальному апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень.

Практичне значення дисертації Карабази Н.Ф. полягає в тому, що її результати можуть бути безпосередньо використані у практичній діяльності, а запропоновані рекомендації і пропозиції створюють реальну можливість вирішення конкретних завдань в практиці кримінального провадження.

**Оцінка змісту дисертації, її завершеності.** Дисертація Карабази Наталі Федорівни на тему «Понятійно-категоріальний апарат судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень в Україні» виконана відповідно до встановлених вимог, має чітку структуру, яка дозволяє вирішити поставлені перед дослідженням завдання.

Дисертаційна робота має чітку структуру, логічно побудована та має послідовно викладений матеріал, що розкривається у двох розділах дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, визначено ступінь її наукової розробки, зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та наведено інформацію про впровадження та апробацію результатів дослідження на комунікативних заходах.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади формування понять і категорій у судовому провадженні щодо податкових кримінальних правопорушень» авторкою дисертації проаналізовано стан наукової розробленості понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень; правову природу і види понять та категорій у судовому провадженні щодо податкових кримінальних правопорушень, еволюцію понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, а також зарубіжний досвід законодавчого закріплення понять і категорій, пов'язаних із судовим провадженням щодо податкових кримінальних правопорушень

Дисертанткою визначено, що огляду на предмет наукового пошуку та неналежність його вивчення, ступінь дослідництва характеризують роботи,

присвячені таким категоріям як: судове провадження, понятійно-категоріальний апарат (кримінального процесу), податкові кримінальні правопорушення.

Авторкою встановлено, що до правового регулювання кримінальної процесуальної сфери входять взаємоузгоджені, взаємодоповнюючі поняття і категорії, які у сукупності складають категоріально-понятійний апарат. Для розуміння такого апарату необхідно звернутися до кримінального, податкового і кримінального процесуального права. Понятійно-категоріальний апарат судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень можна змоделювати у виді міжгалузевого системного утворення (об'єкта) з відповідними елементами: (1) загальнотеоретичних конструкцій кримінального і кримінального процесуального права – щодо кримінальних правопорушень, їх різновидів, складу, здійснення кримінального провадження у відповідній процесуальній формі та згідно належної правової процедури досудового і судового провадження; (2) спеціальних понять і термінів, властивих податковим правовідносинам, на які посягають кримінальні правопорушення; (3) особливих понять, зумовлених об'єктивною стороною кримінального податкового правопорушення та необхідною доказовою базою.

Також узагальнено, що відносно понятійно-категоріального апарату судового провадження відносно кримінальних податкових правопорушень у ретроспективі, спостерігаються динамічні процеси у його формуванні, а галузеві перетини дозволяють виокремити відповідну самодостатню терміносистему, що об'єктивує номінацію нових феноменів, адекватну інтерпретацію явища судового провадження у податковій сфері, яке підпорядковується правилам кримінального процесуального закону і регулюється кримінальними процесуальними правовідносинами. Специфіка судового провадження проявляється у доказовій діяльності, що зумовлена поняттєвим апаратом податкового права.

Дисертанткою визначено, що у європейських країнах континентальної системи права боротьбі з ухиленням від сплати податків (податковим шахрайством) приділена значна законодавча увага (у податковому, кримінальному (спеціальному – фіскальному кримінальному) законодавстві), що

дозволяє сформувати належний понятійно-категоріальний апарат і визначити напрямки його розуміння для судді у кримінальному провадженні. Для оцінки судом діяння як ухилення від оподаткування (податкового шахрайства) важливими є поняття: «значна шкода» і «умисна форма вини». Виокремлення понятійно-категоріального апарату кримінального провадження (судового провадження) в одній статті у більшості країн відсутнє. При цьому, поняття і категорії судового провадження мають однакове розуміння їхньої сутності та призначення (місця, ролі) в кримінальному процесі. Правове регулювання явища «ухилення від оподаткування», що означає по суті «несплату належних обов'язкових платежів», вказує на різні державницькі підходи до змістовного наповнення понять, термінів, терміносполук, які його розкривають у тій чи іншій країні. При цьому, на використанні понятійно-категоріального апарату саме європейського зразку будуються в Україні засади міжнародного співробітництва у сфері оподаткування, зокрема, й кримінальній процесуальній складовій відповідних правовідносин.

У другому розділі дисертації «Використання понятійно-категоріального апарату у судовому провадженні щодо податкових кримінальних правопорушень» авторкою дисертації проаналізовано закономірності реалізації понятійно-категоріального апарату на стадіях судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень; особливості використання оціночних категорій у судовому провадженні щодо податкових кримінальних правопорушень; роль суддівського розсуду у тлумаченні понять і категорій, пов'язаних із судовим розглядом податкових кримінальних правопорушень; особливості оцінки відповідності судових рішень понятійно-категоріальному апарату податкових кримінальних правопорушень.

В ході дослідження авторка доводить, що до специфічних ознак судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень, які вказують на особливості понятійно-категоріального апарату такого провадження, віднесено: (1) вирішення завдань кримінального провадження через виконання функції правосуддя і тим самим розв'язання суспільно-правового конфлікту, зумовленого

вчиненням податкового кримінального правопорушення; (2) визначальне забезпечення реалізації засад кримінального судочинства, конституційного обов'язку щодо сплати податків та принципів оподаткування; (3) структурованість етапів судового провадження, процедурність і можливість його спрощення; (4) суб'єктний склад судового провадження; (5) специфічні риси доказової бази; (6) судові рішення, зазвичай щодо: (а) затвердження угоди про визнання вини між обвинуваченим і прокурором; (б) звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності.

Також узагальнено, що дослідження оціночних понять в кримінальному процесуальному праві і кримінальному процесуальному законі дозволяють констатувати наступне: (1) поняття, використане в кримінальному процесуальному законі, із об'єктивно невизначеним або відносно визначеним змістом, є оціночним (якщо відсутнє визначення є правовою прогалиною, таке поняття не безумовно буде оціночним); (2) слід розрізняти оціночні поняття і поняття з оціночними ознаками; (3) відсутність дефініції поняття на нормативно-правовому рівні або розкриття поняття через його функціональне призначення не завжди свідчить про його оціночність; (4) має місце дворівнева оціночна діяльність: змісту поняття (що воно означає, можливо й для того чи іншого суб'єкта) і оцінка, як це поняття впливає на конкретні обставини кримінального провадження (доказова оцінка); (5) існує пряма беззаперечна залежність розкриття змісту оціночного поняття від розсуду правозастосовника; при цьому використання розсуду не обмежується лише оціночними поняттями; (6) неоднозначність сприйняття змісту поняття усувається правовими позиціями суду (зокрема, Верховного Суду і ЄСПЛ).

Дисертанткою визначено, що особливості оціночних понять у сфері судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень проявляються у такому: (1) використані законодавцем в нормах кримінального і податкового права поняття і категорії із оціночним змістом є відносно оціночними; (2) розуміння деяких понять залежить від розсуду суду, а зміст інших має сталий характер із певними межами наповнюючих поняття елементів;

(3) окремі категорії і поняття не завжди об'єктивно відповідають своєму змісту, а деякі мають латентний характер.

Авторкою зроблено висновок, що розсуд судді (суду) у кримінальних провадженнях щодо податкових правопорушень обмежений: процесуальними строками підготовчого судового провадження; обсягом наявних матеріалів і відповідністю їх закону (зокрема й угоди); підставами для обрання, зміни, продовження чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження; необхідністю дотримання процедурних правил і засад кримінального судочинства; підставами зупинення судового провадження; межами судового розгляду; таємницею наради суддів; а також наявністю фактів: (а) сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), відшкодування шкоди, завданої державі їх несвоєчасною сплатою (до притягнення особи до кримінальної відповідальності); (б) досягнення податкового компромісу); (в) придбання (формування джерел придбання), створення, одержання, використання об'єктів, щодо яких особою було подано одноразову (спеціальну) добровільну декларацію та сплачено узгоджену суму збору. Суддівська дискреція проявляється через: визначення розумності строку судового розгляду; вирішення клопотань учасників судового провадження; з'ясування тривалості судового розгляду і доцільності призначення запасного судді; рішення про привід обвинуваченого та/або ухвалу про накладення на нього грошового стягнення; застосування заходів до порушників порядку судового засідання (за наявності підстав); призначення судової експертизи; тощо. Проте, навіть дискреційні повноваження, здебільшого залежні від визначених законом умов і обставин.

Також узагальнено, що якість судових рішень у кримінальних провадженнях щодо податкових кримінальних правопорушень напряму пов'язано із використанням понятійно-категоріального апарату, правової визначеності використовуваних у судовому провадженні термінів. Запропоновано наступні напрями удосконалення: (1) розвиток теоретико-методологічних засад міжгалузевого термінознавства; (2) узгодженість в тлумаченні понять і категорій податкового, кримінального, кримінального процесуального права; (3) усунення

колізійності міжгалузевого правового регулювання; (4) підвищення обізнаності суддів щодо податкової сфери (спеціалізація щодо податкових справ у місцевих судах (зокрема, щодо ведення адміністративних і кримінальних справ, пов'язаних із сферою оподаткування)); (5) розробка критеріїв якості судових рішень і запровадження дисциплінарної відповідальності суддів за систематичне ухвалення невмотивованих рішень, скасованих вищестоящою судовою інстанцією; (6) оновлення досліджень якості судових рішень в кримінальних провадженнях усіх судових інстанцій у розрізі кримінальних правопорушень у сфері оподаткування.

**Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.** Результати дисертації Карабази Наталі Федорівни на тему «Понятійно-категоріальний апарат судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень в Україні» можуть бути використані у: законотворчій діяльності – для вдосконалення норм кримінального процесуального законодавства; науково-дослідницькій роботі – як підґрунтя для подальшого вивчення проблематики понятійно-категоріального апарату судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень в Україні; освітньому процесі – в якості науково-методичної основи для розробки навчальних посібників і методичних рекомендацій; практичній діяльності – для підвищення кваліфікації працівників органів досудового розслідування, прокуратури, адвокатури, суддів та при здійсненні ними практичної діяльності.

**Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації.** Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів рецензованого наукового дослідження, вважаємо доцільним висловити свої міркування щодо окремих дискусійних моментів, зокрема:

1. У підрозділі 1.2. дисертаційного дослідження «Правова природа і види понять та категорій у судовому провадженні щодо податкових кримінальних правопорушень» дисертантка слушно вказує, що «мають місце неузгодженості у розумінні термінологічного ряду «суд-суддя-слідчий суддя». Вирішенню цього питання сприятимуть, на нашу думку, законодавчі уточнення у визначенні цих

термінів, з огляду на виконання вказаними суб'єктами процесуальних функцій в кримінальному провадженні.». Проте надалі у тексті дисертаційного дослідження авторка не формулює конкретні редакції визначень елементів вказаного термінологічного ряду.

2. Також у підрозділі 1.2 авторка доходить висновку, що «таким чином, податкові кримінальні правопорушення, на нашу думку, можна визначити як передбачені законодавством про кримінальну відповідальність суспільно небезпечні винні діяння, вчинені у сфері оподаткування (платником податку (особою, прирівняною до нього), контролюючим органом та/або його посадовою (службовою) особою). Відмінною ознакою таких правопорушень є їх об'єкт – суспільні відносини у сфері оподаткування.» І хоча по тексту підрозділу наведено перелік кримінальних правопорушень, які вчиняються саме платниками податків, проте із тексту дисертації не зрозуміло, які саме конкретні склади податкових кримінальних правопорушень зі сторони контролюючих органів та їх посадових осіб пропонує виділити авторка.

3. За результатами вирішення завдання у межах підрозділу 1.4 «Зарубіжний досвід законодавчого закріплення понять і категорій, пов'язаних із судовим провадженням щодо податкових кримінальних правопорушень» авторці варто було більше приділити увагу напрямкам перейняття позитивного зарубіжного досвіду провідних правових країн у частині удосконалення та усунення колізійності понятійно-категоріального апарату судового провадження у кримінальному провадженні України.

4. За результатами вирішення поставленого завдання у підрозділі 2.1 «Реалізація понятійно-категоріального апарату на стадіях судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень» авторка вказує, що «термінологічно коректним в означенні першої стадії судового провадження є оперування словами «попередній розгляд матеріалів кримінального провадження в суді». Варто більш конкретніше зупинитися на роз'ясненні позиції дисертантки щодо співвідношення змісту підготовчого провадження як однієї із стадій кримінального та першої

стадії судового провадження, врегульованої КПК України, та пропонованої стадії «попередній розгляд матеріалів кримінального провадження в суді».

Слід зазначити, що висловлені критичні зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не знижують наукової й практичної значущості дисертаційного дослідження Карабази Наталі Федорівни.

**Відсутність порушень академічної доброчесності.** Дисертація Карабази Наталі Федорівни на тему «Понятійно-категоріальний апарат судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень в Україні» написана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертаційне дослідження містить посилання на використані авторкою джерела та літературу, відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав та академічної доброчесності. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації свідчить, що вимоги щодо академічної доброчесності дисертантом дотримано і робота Карабази Н.Ф. є самостійним монографічним, оригінальним науковим дослідженням. Під час вивчення та аналізу дисертації, наукових публікацій авторки дослідження не виявлено фактів порушень академічної доброчесності.

## **ВИСНОВОК**

### **про відповідність дисертації встановленим вимогам**

1. Дисертаційна робота Карабази Наталі Федорівни на тему «Понятійно-категоріальний апарат судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень в Україні», є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального процесу та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства та практики його застосування.

2. Дисертаційна робота Карабази Наталі Федорівни на тему «Понятійно-категоріальний апарат судового провадження щодо податкових кримінальних

правопорушень в Україні» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Карабаза Наталя Федорівна, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Завідувачка навчальної лабораторії «Юридична клініка»  
Державного податкового університету,  
кандидат юридичних наук, доцент

Любов ОМЕЛЬЧУК